

جمهوری اسلامی ایران
ریاست جمهوری

مرکز بررسی‌های استراتژیک
CENTER OF STRATEGIC STUDIES

مروری بر تحول و تکامل نسل‌های چهارگانه مراکز پژوهشی برای سیاستگذاری راهبردی

تهیه و تنظیم:

محمد مهدی مجاهدی

شماره مسلسل: ۹۰۶

کد گزارش: ۱۴۰۴-۰۲

۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۴

مروری بر تحول و تکامل نسل‌های چهارگانه مراکز پژوهشی برای سیاستگذاری راهبردی

تهیه و تنظیم:

محمد مهدی مجاهدی

---	طبقه‌بندی:
۹۰۶	شماره مسلسل:
۱۴۰۴-۰۲	کد گزارش:

مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری

بهار ۱۴۰۴

فهرست مطالب

۱	مقدمه
	نسل نخست (اوایل قرن بیستم)
۱	اندیشکده‌های دانشگاهی و نخبه‌گرا
	نسل دوم (پس از جنگ جهان‌گیر دوم تا دهه ۱۹۸۰)
۲	اندیشکده‌های پژوهشی دولت‌محور و همکاری‌های قراردادی با کارشناسان و نخبگان
	نسل سوم (دهه ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰)
۲	اندیشکده‌های حمایتی و جانبدارانه
	نسل چهارم (دهه ۲۰۲۰ تا کنون)
۳	اندیشکده‌های فناورانه و سازگارپذیر
۴	تحولات کلیدی
۵	جمع‌بندی

مقدمه

پیشینه مراکز پژوهشی برای سیاست‌گذاری راهبردی به پایان سده نوزدهم و آغاز سده بیستم باز می‌گردد. در این دوره به نسبت بلند، هم‌گام با دگرگونی دانش و فناوری و متناظر با پیچیده‌تر و درهم‌تنیده‌تر شدن مسائل سیاست و حکومت، این مراکز دگرگون شده و ارتقا یافته‌اند. متناسب با این دگرگونی‌ها و ارتقای مدام این مراکز، می‌توان چهار نسل از مراکز پژوهش‌های راهبردی را از یک‌دیگر تفکیک کرد. تمایز این چهار نسل از مراکز راهبرددانندیشی را می‌توان در آیین تحلیل مقایسه‌ای ویژگی‌های آن‌ها با یک‌دیگر به تماشا نشست و بهتر شناخت.

مرور اجمالی و کلان‌نشان می‌دهد که این مراکز از ارائه مشاوره‌های نخبه‌گرایانه مبتنی بر شهودهای نخبگان و مطالعات کتابخانه‌ای و مباحثات ایشان به سوی اندیشه شبکه‌ای برای حل و فصل مسائل پیچیده مانند تغییرات اقلیمی و آب‌وهوایی با استفاده از فنون نوین آینده‌پژوهی و با کمک هوش مصنوعی تغییر نقش داده‌اند. نمونه‌هایی که از هر نسل آورده شده است، اغلب به مرور به نسل‌های بعد ارتقاء یافته‌اند.

نسل نخست (اوایل قرن بیستم)

اندیشکده‌های دانشگاهی و نخبه‌گرا

- **محوریت:** پژوهش‌های بنیادین، مناظرات فکری و تدوین چارچوب‌های سیاستی بلندمدت.
- **کارکردها:** پروردن گزارش‌های دانشگاهی، مشاوره به دولت‌ها برای بازسازی در دوران پساجنگ و برنامه‌ریزی اقتصادی.

- **ابزارها:** تحلیل کیفی سنتی، مطالعات موردی تاریخی و برگزاری پنل‌های تخصصی.

● نمونه‌ها:

- **مؤسسه بروکینگز^۱** در ایالات متحده آمریکا: مشارکت در طراحی سیاست‌های نیو دیل^۲ و نظم بین‌المللی پس از جنگ جهانی دوم.
- **چتم هاوس^۳** در بریتانیا: شکل‌دهی به سیاست خارجی بریتانیا از طریق پژوهش‌های غیرحزبی.
- **مؤسسه امور بین‌المللی ژاپن^۴:** ارائه بینش‌های راهبردی برای رشد اقتصادی ژاپن در دوران پساجنگ.

1. Brookings Institution

2. New Deal

3. Chatham House

4. Japan Institute of International Affairs

نسل دوم (پس از جنگ جهان‌گیر دوم تا دهه ۱۹۸۰)

اندیشکده‌های پژوهشی دولت‌محور و همکاری‌های قراردادی با کارشناسان و نخبگان

- **محوریت:** مقابله با چالش‌های امنیتی، اقتصادی و فناوری دوران جنگ سرد از طریق طراحی و اجرای پژوهش‌های کاربردی.
- **کارکردها:** سفارش پژوهش‌های قراردادی برای دولت‌ها، تنظیم گزارش‌های محرمانه و برنامه‌ریزی سناریویی^۱.
- **ابزارها:** مدل‌سازی کمی^۲ مانند نظریه بازی‌ها و تحلیل سیاستی بر اساس محاسبات ناظر بر موازنه هزینه-فایده^۳.
- **نمونه‌ها:**
 - مؤسسه رند^۴ در ایالات متحده آمریکا: پیش‌گام در ارائه تحلیل سیستم‌ها^۵ برای راهبرد هسته‌ای و برنامه‌ریزی دفاعی آمریکا.
 - مرکز تحقیقات توسعه شورای دولتی^۶ در چین: ارائه مشاوره در اصلاحات اقتصادی پس از ۱۹۷۸.
 - مؤسسه مطالعات و تحلیل‌های دفاعی^۷: تمرکز بر امنیت و موازنه منطقه‌ای و سیاست‌های هسته‌ای هند.

نسل سوم (دهه ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰)

اندیشکده‌های حمایتی و جانبدارانه

- **محوریت:** ترویج سیاست‌های جانبدارانه^۸، اجرای سریع برنامه‌های حزبی، و تأثیرگذاری از طریق ابزارهای رسانه‌ای.
- **کارکردها:** لابی‌گری سیاسی^۹، انتشار یادداشت‌های مستقل با جهت‌گیری‌های حمایتی و جانبدارانه و تبلیغاتی^{۱۰}، و ارائه مشاوره‌های جانبدارانه^{۱۱}.

-
1. Scenario Planning
 2. Quantitative Modeling
 3. Cost-Benefit Analysis
 4. RAND Corporation
 5. Systems Analysis
 6. Development Research Center of the State Council
 7. (Institute for Defense Studies and Analyses
 8. Partisan Policies
 9. Political Lobbying
 10. Op-Eds
 11. Partisan Briefings

- **ابزارها:** کمپین‌های رسانه‌ای هدفمند^۱، ائتلاف‌سازی با گروه‌های هم‌سو^۲، و تنظیم پیش‌نویس‌نویس قوانین جانبدارانه و حزبی^۳.

- **نمونه‌ها:**

- **بنیاد هریتیج^۴ در ایالات متحده:** پیش‌برد سیاست‌های کاهش مقررات و مقررات‌زدایی^۵ و ترویج دستور کارهای محافظه‌کارانه^۶ برای دولت در دهه ۱۹۸۰.
- **مرکز تحقیقات سیاستی^۷ در هند:** مشارکت در طراحی اصلاحات حکمرانی^۸ و سیاست‌های زیست‌محیطی.
- **مرکز تحول اقتصادی آفریقا^۹ در غنا:** اشاعه و ترویج اصلاحات اقتصادی بازار محور^{۱۰} در آفریقا.
- **مؤسسه آفریقای جنوبی برای مطالعه امور بین‌المللی^{۱۱}:** ارائه تحلیل‌های سیاستی مستقل درباره روابط بین‌الملل، حکمرانی و توسعه در قاره آفریقا با تأکید بر رویکردهای منطقه‌محور و چندجانبه.

نسل چهارم (دهه ۲۰۲۰ تاکنون)

اندیشکده‌های فناورانه و سازگارپذیر

- **محوریت:** حل مسائل بغرنج^{۱۲} مانند تغییرات اقلیمی^{۱۳}، حکمرانی هوش مصنوعی^{۱۴} با روی کردی بینارشته‌ای و فرارشته‌ای و داده‌محور^{۱۵}.
- **کارکردها:** شبیه‌سازی سیاستی در زمان حقیقی و بی‌درنگ^{۱۶}، پیش‌یابی‌های مبتنی بر هوش مصنوعی^{۱۷} و هم‌کاری شبکه‌ای جهانی^{۱۸}.

1. Targeted Media Campaigns
2. Coalition-Building
3. Partisan Legislative Drafting
4. Heritage Foundation
5. Deregulation
6. Conservative Agendas
7. Centre for Policy Research
8. Governance Reforms
9. African Centre for Economic Transformation
10. Market-Oriented Reforms
11. South African Institute of International Affairs
12. Wicked Problems
13. Climate Change
14. AI Governance
15. Data-Driven
16. Real-Time Policy Simulations
17. AI-Driven Forecasting
18. Global Networked Collaboration

- ابزارها: یادگیری ماشینی^۱، استخراج داده از وب یا اصطلاحاً، «وب‌خراش»^۲ و پردازش زبان طبیعی^۳ یا NLP.
- نمونه‌ها:
 - مؤسسه اربن/شهری^۴ در ایالات متحده آمریکا: استفاده از علم داده^۵ برای تحلیل سیاست‌های متمرکز بر مراعات انصاف و عدالت^۶.
 - بنیاد تحقیقاتی آزرور/مشاهده‌گر^۷: بهره‌گیری از هوش مصنوعی (AI) در مدل‌سازی تاب‌آوری اقلیمی^۸.
 - مراکز آینده‌های راهبردی^۹ در سنگاپور: ادغام تحلیل‌های پیش‌بینی‌کننده^{۱۰} برای کشف و تحلیل ریسک‌های ژئوپلیتیک.
 - مرکز سیاست‌اندیشی امارات برای مطالعه امنیت خلیج فارس^{۱۱}: تمرکز بر تحلیل روندهای ژئوپلیتیک منطقه‌ای و ارائه سناریوهای سیاستی برای امنیت خلیج فارس و نظم آینده غرب آسیا.

تحولات کلیدی

- اندیشکده‌های نسل چهارم رویکردی «جهانی-محلی»^{۱۲}، فرارشته‌ای، فرابخشی، آینده‌نگر و تلفیقی به راهبرداندیشی دارند. این اندیشکده‌ها تمرکززدایی از راهبرداندیشی را از رهگذر اشاعه و آموزش تفکر راهبردی و جلب مشارکت نخبگان و عموم مردم از طریق برپایی کارگاه‌ها و درگاه‌های هم‌اندیشی و هم‌آفرینی^{۱۳} دنبال می‌کنند.
- بینش بنیادین نسل چهارم مراکز راهبرداندیشی این است که اندیشه راهبردی جز از طریق اندیشه شبکه‌ای و مشارکتی با صاحبان و حاملان مسأله‌های بغرنج سامان نمی‌پذیرد.
- دگردیی از راهبرداندیشی نخبه‌گرایانه به مردمی‌سازی و تمرکززدایی از راهبرداندیشی: نسل‌های نخست

-
1. Machine Learning
 2. Web Scraping
 3. Natural Language Processing
 4. Urban Institute
 5. Data Science
 6. Equity-Focused Policies
 7. Observer Research Foundation
 8. Climate Resilience Modeling
 9. Centre for Strategic Futures
 10. Predictive Analytics
 11. Emirates Policy Center
 12. Glocal
 13. Co-Creation

متکی بر نخبگان دانشگاهی بودند، در حالی که نهادهای نسل چهارم از داده‌های انبوه مشارکتی^۱ و شبکه‌های جهانی^۲ بهره می‌گیرند.

- انتقال از روش‌های مبتنی بر تحلیل کیفی^۳ به الگوهای پیش‌یابی مبتنی بر هوش مصنوعی^۴ مانند استفاده مؤسسه بروکینگز^۵ از هوش مصنوعی مولد^۶ برای بررسی ریسک‌های انتخاباتی.
- گسترش دامنه تحلیل و پژوهش از مسائل امنیت ملی^۷ به چالش‌های فراملی^۸ مانند سوگیری الگوریتمی^۹ و تزریق اطلاعات نادرست^{۱۰}.

جمع‌بندی

تحلیل تطبیقی چهار نسل از مراکز تحقیقاتی سیاست‌گذاری راهبردی نشان می‌دهد که این نهادها در گذر زمان، متناسب با پیچیده‌تر شدن مسائل حکمرانی و دگرگونی‌های فناورانه و معرفتی، از ساختارهای نخبه‌گرایانه و محدود به نهادهایی فناورانه، شبکه‌محور و داده‌محور بدل شده‌اند. این تحول، نه تنها در شیوه‌های تحلیل و ابزارهای مورد استفاده، بلکه در نوع مشارکت‌ها، دامنه موضوعات، و کارکردهای نهادی این مراکز نیز نمود یافته است.

نسل‌های نخست مبتنی بر مناظرات فکری و تحلیل‌های کیفی سنتی بوده‌اند، در حالی که مراکز نسل چهارم با بهره‌گیری از فنون نوین مانند یادگیری ماشینی، پردازش زبان طبیعی و شبکه‌سازی جهانی، به بازتعریف نقش راهبردداندیشی در سطح فراملی پرداخته‌اند. این گذار تدریجی، گویای ضرورت بازنگری در الگوهای سنتی سیاست‌پژوهی و ضرورت تجهیز نهادهای راهبردداندیش به ظرفیت‌های فناورانه، بینارشته‌ای و پاسخ‌گو به چالش‌های نوظهور جهانی است.

1. Crowdsourced Data
2. Global Networks
3. Qualitative Analysis
4. AI-Driven Predictive Models
5. Brookings Institution
6. Generative AI
7. National Security
8. Transnational Challenges
9. Algorithmic Bias
10. Misinformation

جدول (۱): مقایسه تطبیقی چهار نسل از مراکز تحقیقاتی سیاست‌گذاری راهبردی

ردیف	ویژگی‌ها / نسل‌ها	نسل اول (اوایل قرن ۲۰)	نسل دوم (۱۹۴۵-۱۹۸۰)	نسل سوم (۱۹۹۰-۲۰۱۰)	نسل چهارم (۲۰۲۰ تاکنون)
۱	نوع اندیشکده	دانشگاهی و نخبه‌گرا	دولتی و قراردادی	حمایتی، تبلیغاتی و حزبی	فناورانه و سازگارپذیر
۲	محوریت فعالیت	پژوهش‌های بنیادین، مناظرات فکری	طراحی و اجرای پژوهش‌های کاربردی	ترویج سیاست‌های حزبی و رسانه‌ای	حل مسائل پیچیده جهانی با رویکرد بینارشته‌ای
۳	کارکردها	مشاوره دانشگاهی، تدوین چارچوب‌های کلان	تحلیل سیستم‌ها، سناریونویسی دفاعی	لابی‌گری، انتشار یادداشت‌های جانبدارانه	شبیه‌سازی بی‌درنگ، پیش‌یابی با هوش مصنوعی
۴	ابزارها	مطالعات تاریخی، تحلیل کیفی سنتی	مدل‌سازی کمی، نظریه بازی‌ها	کمپین رسانه‌ای، پیش‌نویس قوانین حزبی	NLP یادگیری ماشینی، داده‌کاوی
۵	مثال‌ها	مؤسسه بروکینگز، چتم هاوس	مؤسسه رند، مرکز تحقیقات چین	بنیاد هریتیج، مرکز سیاستی هند	مرکز آینده‌های سنگاپور، مؤسسه اربن آمریکا
۶	رویکرد به مشارکت	نخبه‌گرایانه و محدود	مشارکت کارشناسان رسمی	مشارکت سیاسی و حزبی	شبکه‌ای، مشارکت جهانی و داده‌محور
۷	سطح تحلیل	ملی و دانشگاهی	امنیتی و اقتصادی	حزبی و اجتماعی	جهانی و فراملی

پیشینه مراکز پژوهشی برای سیاست گذاری راهبردی به پایان سده نوزدهم و آغاز سده بیستم باز می گردد. در این دوره به نسبت بلند، هم گام با دگرگونی دانش و فناوری و مناظر با پیچیده تر و درهم تنیده تر شدن مسائل سیاست و حکومت، این مراکز دگرگون شده و ارتقا یافته اند. متناسب با این دگرگونی ها و ارتقای مدام این مراکز، می توان چهار نسل از مراکز پژوهش های راهبردی را از یک دیگر تفکیک کرد. تمایز این چهار نسل از مراکز راهبردی را می توان در آینه تحلیل مقایسه ای ویژگی های آن ها با یک دیگر به تماشا نشست و بهتر شناخت.

مرکز بررسی های استراتژیک
CENTER OF STRATEGIC STUDIES

تهران، خیابان پاستور شرقی، کوچه شهید شکل آبادی، شماره ۵۲

۰۲۱-۶۴۴۵۳۰۴۶-۹

www.css.ir